

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

І.І.ДРАЧ

Україна, м. Київ, Університет менеджменту освіти НАПН України

Об'єктивним процесом у світовому розвитку є глобалізація, яка, будучи за своїм змістом спрямованою на консолідацію, поєднання потенціалів, зусиль дедалі більшої частини людства, має відігравати вирішальну роль у забезпеченні успіху подальшого розвитку людської цивілізації. Глобальне суспільство – не особливий соціальний лад, а всепланетна система співробітництва і співіснування, яка містить у собі можливості існування світової спільноти як внутрішньо глибоко диференційованого цілого. Процес глобалізації – це самопізнання людини й людської природи в універсальному вигляді всепланетної людської спільноти – всесвітнього людства.

Однією з головних проблем суспільного розвитку є недостатній рівень культури та духовності в суспільстві, як на глобальному рівні, так і стосовно окремих спільнот і особистостей. Шляхами подолання цієї проблеми є поліпшення системи освіти, зростання освіченості, а водночас і духовності громадян.

Глобалізація потребує посилення педагогічної компоненти цивілізаційного процесу, який як єдність соціогенетичного й психогенетичного розвитку завжди був процесом навчання і виховання, формування людства як відповідальної комунікативної спільноти [1, с.460-465].

Як зазначають сучасні філософи (В.В. Краєвський, В.Г. Кремень, Ф.Т. Михайлов, И. Пригожин, В.С. Степин, Г.Хакен), тривалий час «останнє слово» в розвитку природи, соціуму і людського мислення мала діалектика [2,3,4,5,6,7]. Однак, претендуючи на визначеність «усього», безумовну об'єктивність, остаточну повноту опису, діалектика відійшла від нових запитів життя з його гнучкістю, відкритістю, свободою волі, постмодерністською багатовекторністю. Всеосяжною парадигмою, універсальною основою практично для всіх сфер діяльності людини є синергетика, достатньо молода галузь науки, яка впевнено увійшла в сучасне життя. На думку В.Г. Кременя, «без сумніву, синергетична модель творчості (а творчість – це розвиток) безпосередньо стосується парадигми сучасного освітньо-педагогічного процесу» [3, с.289-290].

У контексті сучасних вітчизняних і світових тенденцій розвитку освіти, в період переходу від традиційної до еволюційно-синергетичної парадигми світогляду, проблема суб'єкта і об'єкта суттєво загострюється. Наукові суперечки про співвідношення суб'єктності та об'єктності, як основоположних філософських категорій, проводилися впродовж тривалого часу і походили з факту протиставлення свідомості і буття, духовного і матеріального. Сьогодні протиставлення у відносинах «внутрішнього» і «зовнішнього», «суб'єктивного» і «об'єктивного» поступається місцем взаємопроникненню, логіка додатковості стає переконливішою за логіку протиставлення. У цьому синергетичному процесі лежить народжуваний новий психологічний стан людства, пов'язаний з знаходженням шляху до порятунку світу перед обличчям можливої глобальної кризи.

Освітнє середовище системи післядипломної педагогічної освіти, в якому здійснюється і підготовка майбутніх викладачів вищої школи шляхом навчання у магістратурі, розглядається нами як органічна складова глобального соціокультурного простору, як сукупність факторів, компонентів і параметрів, які зумовлюють діяльність інститутів даної системи. У широкому сенсі воно являє собою об'єкт діяльності, пов'язаний з цілепокладанням освіти в цілому і змістом педагогічного процесу як похідної від загального змісту освіти. Безпосередній вплив освітнього середовища на його суб'єкт здійснюється, насамперед, через його освітнє оточення, в якому зміст освіти, його

соціально-цінне та культурне спрямування має визначальне значення. Адекватність освітнього оточення (глобальних проблем і сучасної культури) освітньому середовищу закладу післядипломної педагогічної освіти є визначальним чинником затребуваності даної освіти суспільством.

Основоположним принципом побудови системи взаємодії суб'єктів освітнього процесу має стати принцип «виращування» нового стану у майбутніх педагогів вищої школи, пов'язаний з тим, що зміни, які відбуваються з суб'єктом у процесі навчання є, по суті своїй, суб'єктивно самозмінами. Викладачі ВНЗ мають сприяти самозмінам суб'єкта власними навчальними діями, спілкуванням, комунікацією, створюючи необхідні умови для цього. «У новій парадигмі викладання не може бути викладом готових істин. Пошуки, сумніви, переживання мають супроводжувати навчання, залучаючи до цього процесу всіх учасників. Звичайно, для цього потрібно, щоб викладач спирався не стільки на книжкове знання, доповнене особистим досвідом, скільки на власне, вистраждане у творчих пошуках, підкріплене і доповнене книжковою інформацією. Потрібна ще зацікавленість аудиторії в русі його думки. Поки людина творить акт порівняння зовнішніх предметів, які не мають до неї стосунку, і не втягує саму себе в акт порівняння – вона не мислить» [3, с.291-292]. Недотримання цього принципу створює в методології, змісті і практиці освіти дорослих складнощі і парадокси.

Синергетична методологія, безпосередньо пов'язана з процесами відкритості і самоорганізації, які розвиваються в освіті, основну ставку у модернізаційних процесах робить саме на них. Через їх розгляд виявляються точки біфуркації, в яких різні учасники освітнього процесу (регіональні та світові освітні спільноти, спільноти освітніх установ, окремі суб'єкти) зможуть ефективно впливати на його модернізацію. Побудова діяльності закладів післядипломної освіти на засадах синергетики відповідає не механічному світогляду ХХ століття, а органічній концепції самоорганізованого світу.

Системи, що саморозвиваються, відрізняються кооперативними ефектами, принциповою необоротністю процесів. Взаємодія з ними людини протікає таким чином, що сама дія суб'єкта не є чимось зовнішнім, а включається в систему, видозмінюючи кожного разу поле її можливих станів. При цьому щоразу виникає проблема вибору лінії розвитку суб'єкта, а сам вибір не може бути однозначно прорахований. Такі системи прийнято називати «людиновимірними».

В умовах глобалізації доцільність здійснення побудови освітнього процесу та управління ним на основі синергетики обумовлена, на нашу думку, наступними вихідними моментами:

- в силу своєї міждисциплінарності синергетика веде до нового конструктивного діалогу між фахівцями різних наукових дисциплін, концентрує свою увагу на ще недостатньо виражених напрямках синтезування (шляхів еволюції складних систем і можливостей людського вибору, вченнях про не лінійність, хаос і культури, філософії освіти та ін);
- поняття «самоорганізація», що є одним з ключових у синергетиці, в системі освіти означає не що інше, як «самоосвіта». Головне - не передача знань (всього передати неможливо), а оволодіння способами поповнення знань і способами швидкої орієнтації у розгалуженій системі знання, способами самоосвіти;
- головна проблема управління освітнім процесом у системі післядипломної освіти полягає в тому, щоб шляхом малих резонансних впливів на систему домогтися її виходу на один з власних, сприятливих для суб'єктів освіти, шляхів розвитку з тим, щоб вона забезпечила свій самокерований, самопідтримуваний розвиток. Саме тому освіта в глобальному просторі має бути орієнтована не тільки на традиційну функцію передачі соціального досвіду, а більшою мірою на випереджальну, превентивну функцію - підготовку людини до життя в епоху криз.

Просуваючи і розвиваючи досягнення класичної науки, синергетична концепція переконливо доводить неможливість зведення усього різноманіття явищ і процесів у природі і в світі тільки до механістичних уявлень. Відмінними рисами цього підходу є цілісність, міждисциплінарність, світоглядний і методологічний плюралізм, відкритість процесу пізнання. У системі післядипломної педагогічної освіти України на цій основі

ведеться активний методологічний пошук опису та прогнозування нелінійних, багатовимірних, відкритих явищ і процесів (Г.В. Єльнікова, Н.І. Клокар, В.В. Олійник, Т.А.Сорочан, І.І.Якухно).

Отже, основною проблемою розвитку суб'єкта післядипломної педагогічної освіти, зокрема, майбутнього викладача вищої школи, є оптимізація процесу засвоєння ним заданих культурних зразків. Освітній процес має бути спрямований на майбутнє, орієнтуватися не на засвоєння готових знань, а на вирішення актуальних для суб'єкта проблем.

Глобальна невизначеність як найважливіша риса, іманентно властива сучасному світовому соціальному простору, призводить до втрати колишніх орієнтирів в організації освітнього простору. Тому необхідний пошук нових, а не оптимізація старих уявлень щодо неї.

У сучасних умовах система освіти перестає регулюватися лише «зовнішніми» детермінантами. Підстави її регулювання необхідно шукати в ній самій. З феномена, детермінованого соціальним замовленням, система ППО і освіта в цілому має поступово перетворитися в самостійний феномен, продуктом якого є особистість.

Література:

1. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2010. – 576 с.
2. Краевский В.В. Философия и педагогика // Вопр.философии. – 1999. - №3. – С.25.
3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
4. Михайлов Ф.Т. Философия образования: ее реальность и перспективы // Вопр.философии. – 1999. - №8. – С.109.
5. Пригожин И. Философия нестабильности // Вопр.философии. – 1991. - №6. – С.56.
6. Степин В.С. Проблема аксиологического базиса современного образования // Вопр.философии. – 1999. - №3. – С.20.
7. Хакен Г. Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам. – М.: 1991. – С.38.